

VEGYESEK.

— Új állami iskolák. A millenniumi évben 1000 állami iskola szervezése határoztatott el. A tényleges szervezés 1898-ban megkezdődött és tavaly folytatódott. A múlt évben szervezett iskolákról kimutatást közöl a «Népt. Lapja», mely szerint 113 községben 136 új állami iskola szervezetetett; ezek közül 18 községben eddig nem volt iskola, a többi 95 községben községi és felekezeti iskolák államosítottak. Az utolsó években az az irányadó elv az államosításoknál, hogy első sorban a magyar vidékeken, második sorban a nyelvhatárok vegyes ajkú községeiben állíttassanak állami iskolák; azután jönne a sor a tisztán nemzetiségi községekre, föltéve, hogy ők maguk is kérik. Egészen természeteszerű eljárás, kár hogy olyan későre jöttek rá; azelőtt egy negyed századon át épen a megfordított sorrend volt divatban, a magyar vidékek így a sor végére kerültek s mire ők kerültek volna sorra, rendszeren kifogyott a segítség. Épen a magyar vidékek nélkülözték leginkább kulturális fejlődésükben a magyar állam segítő kezét. Pedig a magyar műveltség: a magyar emberek műveltsége, a mihez az első föltétel épen a magyar ember. A magyarság műveltségének fejlesztése teszi a magyar műveltség fejlesztését. A magyarság, mely számával, közgazdasági erejével, sőt természetadta intelligenciájával már is dominál, kell hogy domináljon műveltségével is, hogy mint *művelt társadalom* fejtsse ki azt a beolvasztó hatást, a mely ellenállhatatlan és semmivel sem pótolható. Ez a biztos módja a magyarság terjedésének, míg egy nemzetiségi vidékre bedobott állami iskola a maga elszigeteltségében több mint kétes hatású. Irni-olvasni tanítja az analfabétákat, de a Tribuna és a hasonszorú lapok olvasóközönségét növeli vele. S ezen eltévesztett hatás mellett még aggressiv színezete is van, ürügyet szolgáltat a túlzók lármájára. Épen ezért megnyugtató a mostani államosításoknál követett új irány. A kimutatás további adatai szerint a 113 község közül 40 volt a tiszta magyar lakosságú, 73 vegyes vagy tisztán nemzetiségi. Százalékban 35% a tiszta magyar, kevesebb mint a magyarság országos aránya, de ez az arány valószínűleg el lenne érve a vegyes lakosságú községek magyarjainak hozzászámításával. Tekintve azonban, hogy a régi hibás irányzat mulasztásai is pótlándók volnának, indokoltnak látszanék a mostani aránynál is jelentékenyen nagyobb mértékben tekintettel lenni a magyar vidékekre.

— Testnevelési irányok. a) *Magyarországon*. Iskoláinkban évek óta küzd a tornászati irány a sportszerű iránnyal, most is. Az új tantervek és tantervi javaslatok utóbbinak tesznek tetemes engedményeket. Az elemi iskolákban a játék, a középfokú iskolákban az ú. n. szabadtéri gyakorlatok, játék, korcsolyázás jelöltettek meg, mint a testi-nevelésnek

leg hathatósbabb eszközei azon a fokon. A felső iskolák athletikai törekvései pedig a legmesszebb menő támogatásra találnak. A torna-rendszer, melyet gyakorlatainak óriási mennyisége képebbé tett arra, hogy a különböző korosztályoknak a nekik megfelelőt nyújtsa, s mely a felsorolt, ú. n. természetes testgyakorlatokat részben tartalmazza, de mindig ajánlotta, — elvesztette egyveduralmát, még mielőtt jóságát kimutatni neki loyálisan alkalom adatott volna. A torna-rendszer gyakorlati híveinek ugyan elég idejük lett volna erre, — körülbelül 30 esztendő — de sajna, időnél egyéb nem is igen állott rendelkezésükre, sőt ez sem. Hetenként két óra távolról sem elegendő arra, hogy a test fejlődése lépést tartson a szellemnek 24—30 órán át ejtett fejlesztésével. S ha az új ára eredményesebb lesz, úgy az első sorban a tökéletesebb eszközöknek s a nagyobb terjedelemnek lesz köszönhető, melyet az isk. testi nevelés az óra-rendben elfoglaland. Az eszközökről ne is nagyon beszéljünk. Tudjuk, hogy összes középiskoláink tornahelyiségeinek területe elhelyezhető a millenári versenytéren, hogy 224 középiskolai tornatanár közül 172-nek a tornaoktatás mellékfoglalkozás, s csak 56-nak van elfogadható szakbeli képesítése. Ily berendezkedést mutat a középiskola, melyre az állam igen sokat áldoz; még ennél is sokkal kedvezőtlenebbet a polgár-iskola, melyből sok a községi, és az elemi iskola, melynek túlnyomó része felekezeti. Tehát *tapasztalásból* nem mondhatjuk azt sem, hogy a torna-rendszer jó, azt sem, hogy nem vált be. Az *elmélet* az már más, az nagyrészt ellene nyilatkozik, de kik képviselik ezt az elméletet? Pszichológusok és fiziologusok, kikben a gyakorlat hiányzik, és a gyakorlat emberei, kik élettani, de különösen lélektani hatások dolgában nem mondhatnak döntő ítéletet. Döntő bíró a jövő lesz, mely ki fogja mutatni, vajjon az egyének harmonikus testképzésére melyik az alkalmasabb eszköz, melyik képes a tömeg minden egyénére hatni, melyik hathatósbabb iskolája a lelki energiának, s azt is, mit eddig nem fesszagettek: hogy melyik áll elfogadhatóbb ethikai alapon. Az a rendszer-e, mely *egymás mellé*, avagy az, mely *szembe állítja* a küzdőket. Én azt tartom, hogy a jövő a játéknak és egyéb sportszerű gyakorlatoknak a *kiegészítő*, de nem a *helyettesítő* szerepet fogja juttatni.

b) *Németországban*. Itt tulajdonképen nincsenek küzdő irányok; legfőljebb — a főirány egyező volta mellett — eltérések a részletekre vonatkozólag. Senkinek sem jut eszébe a torna-rendszert elvetni, és senki sem zárkozik el az alkalmas *kiegészítés* elől. Csak a *kiegészítés* mennyiségét illetőleg állanak szemben a *kevesebb* és a *több*. Ez álláspont annak figyelemre méltóbb, mivel alakulásában igen kitűnő pädagogusok és kiváló fiziologusok vettek és vesznek részt, kik tornaoktatással gyakorlatilag is foglalkozva, vagy személyes tevékenység révén rendelkeznek bő és megbízható tapasztalatokkal. Maga a császár mintha a sportszerű

íránynak hódolna. Erre vall az iskolai evező-versenyek részére általa kitűzött értékes vándordíj és az 1900. párisi olympiai játékokban való német részvételt személyes anyagi támogatása. De talán nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy mindkét tény tulajdonképpen politikai tendenciájú. Az első összefügg a császár tengerentúli aspirációival, melyeknek jövődó híveket vél szerezni, ha már az ifjúságba oltja a víz szeretetét, a víz *kezelését*: a második a francziák kibékítésére irányított tény-lánczolat egy szemé. Hanem a társadalom sokat tesz a test-nevelés lendítése körül. A *Schenckendorf* bir. képviselő elnöklete alatt működő «Zentral-Ausschuss zur Förderung der Volks- und Jugendspiele in Deutschland»-nak számos játék-tér és játék-tanfolyam köszönhető. Újabban egy «Ausschuss zur Förderung der Wehrkraft durch Erziehung» keletkezett, melybe nem kisebb kaliberű emberek tartoznak mint *Raydt* tanulmányi igazgató, dr. *Lorenz* reálist. igazgató, dr. *Schmidt* F. A. az «Unser Körper» nagy hírű szerzője, *Wickenhagen*, a német pädagogusok egyik vezető alakja stb. E bizottság négy albizottság szerint négy irányban óhajt működni: *nevelés* a honvédelem céljaira szükséges *erkölcsi tulajdonok* élesztésére; *testi kikészítés*; *az iskolát elhagyott ifjúság* fejlesztése; *nemzeti ünnepeken* rendezendő testedző mulatozások, melyeken az elért *testi és fegyelmi megbízhatóság* mulatandók be.

c) *Franciaországban*. Újabban a «francia» tornarendszert kikezdte a «tudományos alapon készült» rendszer. Mindkét rendszer álarcz alatt küzd, a mennyiben az első nem más mint a box-szal, trapez-zel és gerendával kibővített *német* rendszer, s a francia torna-tanítók rendszerének nevezhető, míg a másik alatt a némileg átalakított *svéd gimnasztika* rejtődzik, s így az orvosok rendszerének tekinthető. A tudományos irány alapgondolata: hogy minden általa megállapított mozgás és gyakorlat élet- és boncztanilag indokolható és a módszeres alkalmazásban *adagolható* legyen. A nálunk mesterségesnek mondott rendszer helyébe még mesterségesebbet akar meghonosítani, a melyből minden testgyakorlat leglényegesebb kelléke: az öröm hiányzik. A két irány keresztezésének tekinthető a küszöbön levő testnevelési kongresszus, melynek főfendőzői *Demény* orvos és *Lhermitte* tornatanár, előbbit az orvosok, utóbbit a tornatanárok — nem követik, vagy csak igen kevesen. A kongresszuson a legmagasabb tudományok: a filozófia, az élettan és a pädagogia nevében fogják a testi-nevelést tárgyalni. A tételek között ilyenek is fordulnak elő: «Az emberi tevékenység testi, értelmi és erkölcsi egyensúlya». — «Az ember mint a cselekvő-képesség termelője». — «A legcsekélyebb erő törvényének megvizsgálása». — «A mozdulatok gépezete és sorrendje» stb. (Csak az az átkozott Bertillon az ő tudományos megokolásával ne volna annyira francia! Mindig az ő alakját látja az ember a háttérben libegni, ha ilyen szépen és tudományosan hangzó formulákat olvas!)

Más álláspontja van a francia kamara közoktatásügyi bizottságának. A játékok nagyobbmértvű ápolását kívánja, de tiltakozik azok sport-szerű űzése ellen, mivel ennek nyomán a tanuló ifjúságnak egy kis töredéke mintegy lefoglalja a játékot. Az angol játékokat károsoknak tartja, mivel megakadályozzák a nemzeti játékok keletkezését és fejlődését.

K. R.

— Nemzetközi pædagogiai könyvtár. «*Internationale Bibliothek für Pädagogik und deren Hilfswissenschaften*» czímen 1899 deczemberben, Oskar Bonde kiadásában (Altenburg, S.-A.) egy új tanügyirodalmi vállalat indult meg, melyet Chr. Ufer altenburgi igazgató szerkeszt a következő külföldi szakférfiak közreműködésével: Butler (New-York), Compayré (Lyon), Fornelli (Nápoly), Rein (Jena) és Mourly Vold (Krisztiánia). A vállalatnak, a kiadó prospektusa szerint, az a célja, «hogy a bel- és külföld kiváló műveit, az utóbbiakat jó fordításokban, kiadja és elősegítse azt, hogy tudományos csereviszony létesüljön a pædagogia terén is, úgy mint az más tudományágakban már régóta dívik. Ez a vállalat a modern művek könyvtára akar lenni, szemben azon gyűjteményekkel, melyek a pædagogiai tudományok klasszikusainak műveit ölelik fel.» Az Internationale Bibliothek első kötete Campayré Gábor, lyoni egyetemi rektornak «*Evolution intellectuelle et morale de l'enfant*» cz. és a francia Akadémia által jutalmazott mű, melyet maga a szerkesztő, Ufer, fordított németre és látott el jegyzetekkel (ára 8 márka).

Ezen vállalatnak ötletéből Társaságunknak figyelmét két oly dologra szeretném felhívni, melyek a magyar pædagogiai irodalomnak is megnyitnák, hogy úgy mondjam, a világpiacot, ennek révén összeköttetésbe hoznák a nemzetközi pædagogiai irodalommal, még pedig mind a jelent, mind a multat illetőleg. A modern, már meglevő vagy ezután megírandó magyar pædagogiai művek a fent ismertetett vállalatban, a régibb s történelmileg is kiváló munkák pedig más megfelelő (német v. francia) vállalatban láthatnának napvilágot. Az a gyorsan kész ellenvetés, hogy ilyen művekkel, sajnos, nem rendelkezünk, meg nem állhat, mert én, a ki pedig nem igen vagyok sovíniszta, merem állítani, hogy igenis vannak olyan modern és régibb pædagogiai termékeink, melyekkel a külföld előtt is becsületet vallanánk. Itt vannak Felméri, Molnar Aladár, legújabban pedig Fináczy könyvei; a multakra talán elegendő a most megjelent Apáczai Cseri János pæd. munkáira utalnom, hogy ezt a skepsist eloszlassam. E mű bevezetésében Hegedűs István igen alkalmoszerűen idézi Heinrich G.-nak ezt a nyilatkozatát, hogy «ideje volna, hogy a magyar nevelés- és iskolaügy történeti fejlődésének tanulmányát alaposan megindítsuk (régí források kiadásával, lefordításával)» és Berzeviczy A.-nak javaslatát a *Ratio Educationis* magyar nyelven való kiadását illetőleg. Innen pedig csak egy, esetleg párhuzamosan végrehajtható lépés választ el a külföld

bevonásától. Mert jegyezzük meg, az ilyen nemzetközi tud. vállalatokra jóval inkább szorulnak a kisebb nemzetek, a melyek nyelvüknél fogva is elszigetelték, mint azok, a melyeknek európai nyelve eleve biztosít egy nemzetközi olvasóközöniséget. Formális indítvány nélkül ajánlom e fejtegetéseket Társaságunk figyelmébe, mely annak idejében, nemzeti és tudományos ügyről lévén szó, bizvást folyamodhatik a M. T. Akadémiának és a közoktatásügyi miniszteriumnak támogatásához is. (kf.)

— Magyar készítésű iskolai szerek. A székesfehérvári főgymnasium tanári kara követésre méltó mozgalmat indított, midőn utasította tanítványait, hogy a lehetőségig magyar készítésű iskolai szereket vásároljanak. Ennek hírére egyik napilapunkban valaki, a kit a lap «közoktatásunk egyik előkelő vezérlő tagja»-nak mond, kijelenti, hogy ez az utasítás nem követhető, mert nálunk a legtöbb iskolai szerelvényt egyáltalán nem készítenek, a mi keveset készítenek pedig, az használhatatlan rossz. A t. vezérlő tag tájékozatlanságra valló kijelentése minket, nem vezérlőket nem tévesztett ugyan meg, de még is szívesen láttuk azt a három rectificatiót, a melyet arra illetékesek tettek közzé ugyanazon lapban. Az elsőből megtudhatja a vezérlő tag, hogy író- és rajzszerek és eszközök kellő mennyiségben és minőségben készülnek itthon is, a másodikból ugyanezt a természetrajzi és földrajzi praeparatumokról és szerekről, a harmadikból pedig, hogy mechanikai tanműhelyünk és üvegtechnikai intézetünk a fizikai és kémiai készülékek közül nemcsak a közönséges iskolai felszerelés tárgyait, hanem a legkényesebb precisióműszereket is el tudja készíteni, ha — megrendelik. Az elsőhöz és másodikhoz nincs mit hozzátennünk; az ott említettek minőségben és árban versenyképesen állítatnak elő itthon is; nem is hazafias áldozatkészség; csak egy kis hazafias körültekintés kell hozzá, hogy a hazai készítményt segítsük a versenyben. A fizikai és kémiai eszközökre is áll, hogy megtudják itthon csinálni a legkényesebbeket is, annál inkább a közönségeseket, de mégis igaza van a vezérlő tagnak, hogy ebbeli szükségleteink túlnyomó részét importáljuk. Itthon kifogástalan dolgokat készítenek, de csak megrendelésre; raktárra nem dolgoznak, tömegesen nem állítják elé a dolgokat. Megrendelésre készíttetni egyes tárgyait a közönséges iskolai felszerelésnek körülményes is, drága is; a vásárló kényelmesebben és olcsóbban jut hozzá a raktáron levő külföldihez, a mely pedig igen sokszor selejtesebb.

Hogyan lehetne ezen segíteni? A fő oka mindennek az, hogy hazai vállalatainknak nincsen elég tőkéjük. Hogy mi módon lehet a hiányzó tőkét megszerezni? arra magunk is elfogadnók a jó tanácsot, de a nélkül is volna mód a segítségre, legalább bizonyos mértékig.

Az utóbbi években elkészítette a kormány az elemi, polgári, felsőbb-leány iskolák, gymnasiumok, reáliskolák és tanítóképzők *normál-*

fölszerelésének jegyzékét. Van tehát mindenféle iskolánknak normal-fölszerelése — a *papíron*. Van aztán a kormánynak egy *tanszermúzeuma* is; igaz, hogy évek óta ládáikba csomagolva, de végre is azt ki lehet csomagolni s a mint tudjuk, ezt meg is fogják tenni, a mikor a tanszermuzeumot áthelyezik a Tanítók Házába. A legtermészetesebb, hogy a tanszermuzeumban meglegyen az iskoláknak mintául vehető normál-fölszerelése. Ez, a mit első sorban keresünk benne. A feladat tehát az volna, hogy a készenlevő jegyzékek alapján készíttesse meg a kormány a hazai vállalkozókkal a normálfelszereléseket; a készítményeket szakértő bírálók addig rostálják, míg minden darab minőségben és árban megfelelő lesz s akkor állítsák be az egészet a tanszermuzeumba. Ezzel a papírfölszerelés valósággá lesz konvertálva. Az így elfogadott minták szerint azután tömegesen készíthetők a tárgyak; a középiskolaiak tucatjával, a népiskolaiak még nagyobb számban, a mi az ár tekintetében versenyképesé teszi a hazai gyártmányt; másfelől az itt említett mennyiséget évenként elfogyasztván a hazai szükséglet, a vállalkozók elég biztosra dolgozhatnak. Az évi szükséglet átlagának biztosabb ismerete alapján az annak megfelelő készletre állandó évi megrendelés is adható a vállalkozóknak. Az esetleges fölösleg, mint tartalék, a következő évi megrendelésnél beszámítható volna. Mellékes kérdések volnának, hogy időnkénti revisiókkal a fejlődés biztosíttassék, egy célra szolgáló több megfelelő szerelvény elfogadásával az uniformitás túlzásai elkerültesse- nek stb. Itt csak a terv vázlatát adtuk. Azt hisszük, hogy ennyit úgy a tanszermuzeum, mint a hazai tanszeripar érdekében meg kell tenni.

— **Művészettörténeti előadások a középiskolákban.** A miniszter egynehány középiskolában a művészettörténetből előadási ciklusokat kíván rendezni. A ciklus a folyó iskolaév második felében, 12 előadásból állana a VII. és VIII. osztály önként jelentkező tanulói részére. Az ezeken szerzett tapasztalatok azután érvényesíthetők lesznek a középiskolai Utasítások elkészítésekor.

— **Tanítók és tanárok gyermekeinek tandíjmentessége.** A miniszter elrendelte, hogy a tanítók, tanárok s általában az iskolaügyi tisztviselők gyermekei a tandíj fizetés alól fölmentessenek, — ha arra különben érdemesek, — még az illető iskolára engedélyezett tandíjmentességi átalány tullepésével is.

— **Az osztatlan népiskola tanterve.** Ez ügy fejlődésének egy újabb mozzanata jelentkezik abban a köriratban, a melyben a fővárosi tántfelügyelő a miniszter meghagyásából fölhívja a tanító-testületeket és egyesületeket, hogy tegyék tanácskozás tárgyává a következő kérdéseket:

«Szükséges-e az egy tanítós, osztatlan népiskolák részére külön tantervét készíteni?»

«Ha pedig nem szükséges, vagyis ha az egy és több tanítós összes elemi népiskolák részére ugyanegy tanterv szolgálna zsinormértékül, — ez esetben az osztatlan iskolában minő tantárgy- és osztálycsoportosításokkal, szóval minő módon lehetne az általános tantervben kitűzött célt biztosítani?» A feleletek apr. 1-ig adandók be.

Pályázat-hirdetés.

Pályázat hirdettetik oláh tannyelvű népiskolákban használandó oly gyakorlati magyarnyelv tanítási könyvre és hozzávaló vezérkönyvre, mely a magyar nyelv kötelező tanításáról szóló 1879. évi XVIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában 1879. évi június hó 25-dikén 17,284. sz. a. kelt rendelettel kiadott miniszteri tantervnek és utasításnak megfelelően a magyar nyelvnek a nem magyar ajkú népiskolák I., illetőleg II—IV. osztálya számára előirt teljes tananyagát módszeres feldolgozásban magában foglalja.

Pályázhatni nyíltan a szerző megnevezésével, esetleg nyomtatott munkával is. A pályamunkák 1901 szept. 30-ig a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalához küldendők be.

Jutalma: *Román Petre (Petrovoszelló) község adományából* ezer korona és ez összegnek időközi kamatai.

A munka a szerző tulajdona marad.

A beérkezett munkák megbirálására az Akadémia 3 tagot küld ki és ezekhez csatlakozik a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megbízásából két pædagogus bíráló, kik egyúttal arról is véleményt mondanak: vajjon engedélyezhető-e a nyelvkönyv a népiskolák használatára.

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Évi nagygyűlés 1900 január 20-án.

Jelen vannak: *Hegedüs István* elnöklése mellett Bokor József, Demezky Mihály, Erődy Béla, Ember János, Groó Vilmos, Gyulay Béla, Hegedüs Béla, Heinrich Gusztáv, Kovács János, Kirchner Béla, Kerékgyártó Elek, Lázár Béla, Lederer Ábrahám, Lakits Vendel, Munka Sándor, Nagy László, Négyesy László, Oldal János, Pasteiner József, Péterfy Sándor, Petz Vilmos, Radó Vilmos, Sántha Lajos, Schmidt Ágoston, Szinnyei József, Verédy Károly, Waldapfel János, Zsengery Samu, Trájtler Károly, utóbbi mint jegyző. Nagy számban vendégek.

I. Elnök az ülést következő beszéddel nyitja meg: